

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

DEVELOPMENT OF THE INVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE DURING WAR

УДК 336.6:338.245

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure68-38>**Дергач А.В.**

к.держ.упр.,
доцент кафедри виробничого
та інвестиційного менеджменту
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Кульганік О.М.

к.е.н., доцент кафедри економіки
та міжнародних відносин
Вінницький торговельно-економічний
інститут ДТЕУ

Чернишова О.О.

магістр
Euromonitor International

Dergach Anna

National University
of Life and Environmental Sciences
of Ukraine

Kulhanik Oksana

Vinnitsia Institute
of Trade and Economics
of State University

Chernyshova Olena

Euromonitor International

У статті розкрито ключові перспективи розвитку інвестиційного клімату в Україні в умовах війни. Визначено, що повномасштабна війна в Україні є основним негативним фактором, що впливає на інвестиційну привабливість України. Розглянуто динаміку прямих та портфельних інвестицій та визначено, що чистий приплив прямих іноземних інвестицій за вісім місяців 2022 року оцінюється в 47 млн дол. США. Виокремлено напрями розвитку інвестиційного клімату в Україні в умовах війни та у повоєнний період. З'ясовано, що для залучення іноземних інвесторів в українську економіку вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine. Встановлено, що в умовах війни Україна утвердилася як правова держава, демонструючи злагоджену взаємодію інституцій різних рівнів, спрямовану на збереження державного ладу та комплексну підтримку всіх видів економічної діяльності протягом цього періоду.

Ключові слова: інвестиційний клімат, економічний розвиток, інвестиція, війна.

The article reveals key prospects for the development of the investment climate in Ukraine in wartime conditions. It was determined that the full-scale war in Ukraine is the main negative factor affecting Ukraine's investment attractiveness. The dynamics of direct and portfolio investments were considered and it was determined that the net inflow of direct foreign investments for eight months of 2022 is estimated at 47 million dollars USA. The directions for the development of the investment climate in Ukraine during the war and in the post-war period are singled out, in particular, it is envisaged to: unite the Personal Income Tax and Taxation and Establish a single rate of 25%; replace the income tax with a capital withdrawal tax; reform the tax system to create incentives for entrepreneurship and accelerate economic growth (subject to coordination with international partners in Ukraine with current international financial agreements in Ukraine); implement indicative planning for the implementation of the investment menu project; carry out privatization of non-strategic state assets; create conditions for insurance against the risk of war; provide real estate investment opportunities. It was determined that the state should support the development of the investment climate in Ukraine primarily through financial stimulation. To ensure this process, it is proposed to create the National Fund for Structural Transformation of the Economy. It was found that a unique electronic platform Advantage Ukraine has already been created to attract foreign investors to the Ukrainian economy. It was determined that in the future, Ukraine aims to create high-tech military-industrial parks thanks to European and world military technologies, to attract investments in the development of projects and the construction of military factories. It was established that during the war, Ukraine established itself as a legal state, demonstrating the coordinated interaction of institutions at various levels, aimed at preserving the state order and comprehensive support of all types of economic activity during this period.

Key words: investment climate, economic development, investment, war.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні відбуваються серйозні економічні зміни. У цій ситуації покращення інвестиційного середовища та підвищення ефективності інвестиційного процесу є одним із основних напрямів національної політики на даному етапі. Вирішальним фактором погіршення інвестиційного середовища в Україні за останні сім місяців стала повномасштабна війна. Руйнування інфраструктури та промислових потужностей, логістичні проблеми, зміна попиту населення, зниження купівельної спроможності громадян та невизначеність щодо перебігу військових дій заважають бізнесу впевнено планувати свої інвестиції. З огляду на те, виникає нагальна потреба у пошуку шляхів розвитку інвестиційного клімату в Україні в умовах війни з метою забезпечення зростання національної економіки та підвищення рівня інвестиційної привабливості України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем розвитку інвестиційного клімату в Україні в умовах війни займаються О. Безкровний, Н. Давиденко, Г. Гончар, С. Іванов, С. Ковальов, Т. Лобунець, Г. Разумова, І. Стояненко та інші.

Проте, вбачаючи важливість досліджень, проведених науковцями, доцільно зауважити, що

недостатньо проведені дослідження у напрямку розвитку інвестиційного клімату в Україні в умовах війни з позиції практичного аспекту.

Постановка завдання. Мета наукової статті полягає у розкритті ключових перспектив розвитку інвестиційного клімату в Україні в умовах війни.

Вклад основного матеріалу дослідження. За 2021 рік сумарно обсяг ВВП становив 200 млрд дол. США, обсяг прямих іноземних інвестицій – 6,7 млрд дол. США, а експорт товарів і послуг зріс на 34,7% у порівнянні із 2020 роком. Усе це дало змогу покращити добробут населення. Реальний приріст середньої номінальної заробітної плати штатного працівника становив 10,5%, а реальні наявні доходи населення в цілому зросли на 4,3% [1].

Зауважимо, що повномасштабна війна в Україні є основним негативним фактором, що впливає на інвестиційну привабливість України. Це також підтверджують результати опитування, проведеного Європейською бізнес асоціацією у першому півріччі 2022 року [2]. Так, інтегральний індекс інвестиційної привабливості України за перше півріччя знизився на 0,56 пункту з п'яти можливих до 2,17 та склав найнижче значення, починаючи з 2013 року. Частка представників бізнесу, які

оцінюють інвестиційний клімат України як несприятливий, за останні півроку зросла з 5% до 53%. Також значно погіршилася оцінка піврічної динаміки інвестиційного середовища: 79% інвесторів спостерігають негативну динаміку, ще 17% вважають, що бізнес-середовище суттєво не змінилося. Прогноз на найближчі півроку трохи кращий. Лише 38% очікують, що ситуація погіршиться, 36% очікують, що інвестиційне середовище залишиться в основному без змін, а 26% очікують, що ситуація покращиться до кінця року.

Першим у списку факторів, що негативно впливає на інвестиційний клімат України, є російсько-українська війна. Суттєвий вплив на погіршення інвестиційного клімату в Україні також чинить корупція та слабка судова система. Серед позитивних змін у підвищенні інвестиційної привабливості Україні доцільно відзначити отримання Україною статусу кандидата в ЄС, скасування мит і квот на український експорт, а також «транспортний безвіз» із Європейським Союзом.

Чистий приплив прямих іноземних інвестицій за вісім місяців 2022 року оцінюється в 47 млн дол. США (в т.ч. реінвестування доходів в 681 млн дол. США). Для порівняння, чисті надходження за вісім місяців 2021 року склали 4,4 млрд дол. США (включаючи реінвестиції доходів – 4,8 млрд дол. США). Чистий приплив акціонерного капіталу (без урахування реінвестування доходу) становить 215 млн дол. США (за 8 місяців 2021 року – 585 млн дол. США). Чисті погашення за борговими інструментами становили 718 млн дол. США (за 8 міс. 2021 р. – 231 млн дол. США). Чистий приплив

прямих іноземних інвестицій за серпень 2022 року оцінюється в 116 млн дол. США, а за серпень 2021 року – в 892 млн дол. США (рис. 1) [3].

За портфельними інвестиціями зведене сальдо економіки торгівлі між резидентами та нерезидентами у січні-серпні 2022 року було позитивним (1325 млн дол. США) на відміну від відповідного періоду минулого року (-2769 млн дол. США) (рис. 2).

Доцільно відзначити, що інвестиційний клімат в Україні, особливо у сфері інновацій, з року в рік покращується. Однак, враховуючи умови сьогодення, не зрозуміло, що буде зі стартапами в майбутньому. Основним ресурсом для підтримки та сприяння розвитку інноваційних проєктів в Україні є венчурні компанії, які інвестують значні кошти на початкових етапах розробки та розширення проєкту.

Сьогодні венчурні компанії знаходять в невідзначеності. Економічна нестабільність свідчить про подальше скорочення фінансування таких проєктів. Очікується, що майбутні рівні інфляції дозволять іноземним інвесторам купувати або фінансувати стартапи дешевше, але вони не принесуть прибутку, оскільки люди не мають коштів купувати ці послуги чи продукти. Загалом ситуація залежатиме від тривалості війни та подальшої підтримки національної економіки з боку країн-партнерів.

Стримує розвиток інвестиційного клімату в Україні недосконале верховенство права та пов'язаний з цим надмірно високий ризик, який значно підвищує необхідні мінімальні очікування

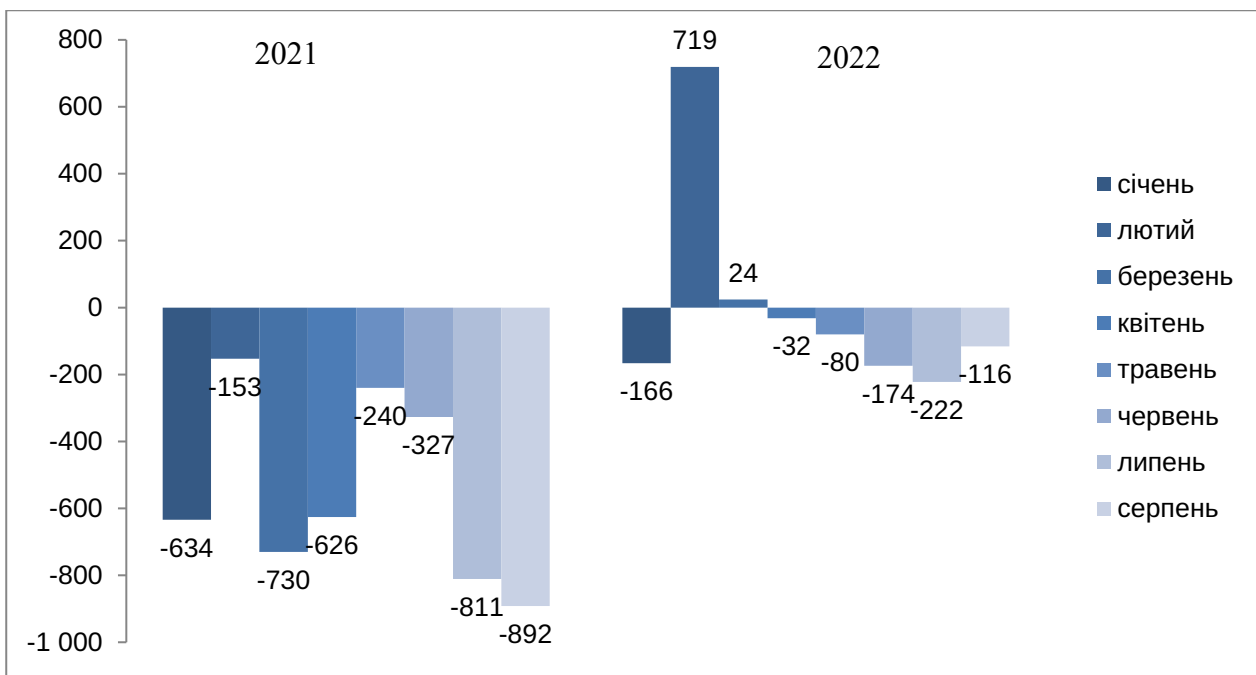

Рис. 1. Прямі інвестиції (сальдо), млн дол. США

Джерело: сформовано на основі даних Національного банку України [3]

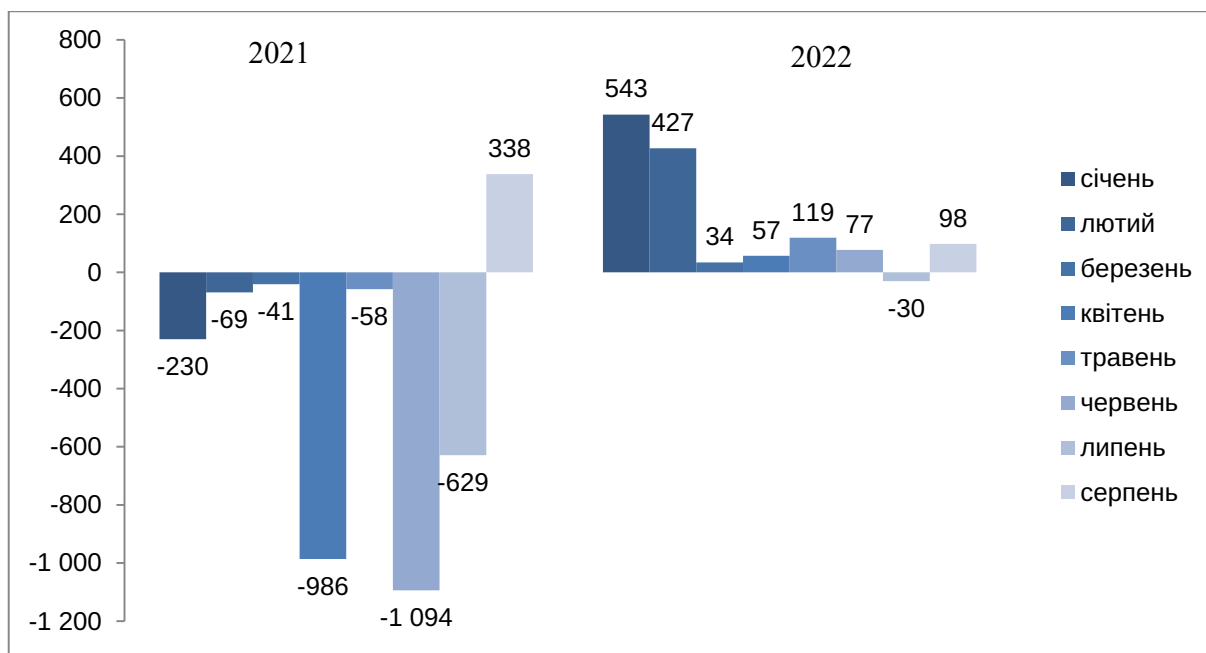

Рис. 2. Портфельні інвестиції (сальдо), млн дол. США

Джерело: сформовано на основі даних Національного банку України [3]

прибутку та, таким чином, знижує інвестиційну привабливість [4].

Практика засвідчує, що інвестиції приватних осіб в малий бізнес можуть бути важливим інструментом підтримки бізнесу. Єдина проблема – знайти гарантію повернення. Ключовим завданням має бути залучення приватного капіталу для держави. З метою сприяння розвитку та забезпечення належних функціональних умов держава прагне підтримувати підприємства шляхом внесення відповідних правових змін до інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

Дослідження доводять, що не менш важливу роль у розвитку української економіки в умовах воєнного часу відіграє підтримка міжнародних організацій через участь представників бізнесу в різноманітних міжнародних програмах і проєктах. Враховуючи останні тенденції підтримки українських підприємств, варто підкреслити, що інвестиції є основним інструментом забезпечення нормального функціонування підприємств та відновлення економіки України у воєнний та післявоєнний період [5].

Для забезпечення розвитку інвестиційного клімату в умовах сьогодення передбачається створити умови для переміщення технологічних компаній в Україну для забезпечення співробітництва між іноземними замовниками та вітчизняними компаніями. Це сприятиме: залученню активних інвестицій від міжнародних компаній в Україну, створенню науково-дослідного технологічного комплексу, який забезпечуватиме простір для співробітництва та допоміжну інфраструктуру для підприємців [4].

Важливим кроком для покращення інвестиційного клімату в Україні стала ратифікація Конвенції про визнання та виконання іноземних судових рішень Законом України «Про ратифікацію Конвенції про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах» від 01.07.2022 р. № 2342-XI [6].

Варто відзначити і те, що Кабінет Міністрів України схвалив проєкт змін до законодавства щодо збільшення надходження значних інвестицій в економіку. Так, 18 жовтня уряд ухвалив проєкт змін до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні» [7]. Головна мета таких змін – створити максимально сприятливе інвестиційне середовище. Це особливо актуально з огляду на необхідність залучення інвестицій у рамках реалізації плану економічного відновлення України.

Так, законопроєктом заплановано розширити сфери, у яких може реалізуватися інвестиційний проєкт зі значними інвестиціями, зокрема це: діяльність у сфері інформації та електронних комунікацій; операції з нерухомим майном; операції у сфері виробництва енергоефективних будівельних матеріалів, кліматичного обладнання та обладнання систем опалення, вентиляції, кондиціонування, гарячого водопостачання.

З метою розширення кола учасників інвестиційного процесу пропонується зменшити розмір інвестування інвестиційних проєктів для реалізації, в яких може надаватися державна підтримка. Згідно з чинним законодавством, якщо сума інвестицій перевищує 20 млн. євро, її пропонується

зменшити до 12 млн. євро. Відповідно, в інвестуванні можуть брати участь не тільки великі підприємства, а й середні. Інвестори також можуть розпочати реалізацію проєкту до підписання спеціального інвестиційного договору та вкласти кошти у передпроектні роботи (підготовка документів, купівля землі тощо) у розмірі 25% від загальної суми інвестицій [7].

Поряд з тим, відповідно до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні» [8], держава може підтримувати інвестиційні проєкти у вигляді: 1) звільнення від сплати окремих податків і зборів згідно з Податковим кодексом; 2) звільнення від ввізного мита на нове обладнання (устаткування), що імпортується для реалізації проєкту; 3) забезпечення пріоритетного використання землі перед державою чи комунальною власністю для реалізації інвестиційних проєктів, у тому числі великомасштабних.

Для розвитку інвестиційного клімату в Україні передбачається створити умови для залучення інвестицій, зокрема [4]: об'єднати ПДФО та ЄСВ і встановити єдину ставку розміром 25%; замінити податок на прибуток податком на вилучення капіталу; провести реформу податкової системи для створення стимулів для підприємництва та прискорення економічного зростання (за умови узгодження з міжнародними партнерами згідно чинних міжнародних фінансових угод в Україні); впровадити індикативне планування для реалізації проєкту інвестиційного меню; провести приватизацію нестратегічних державних активів; створити умови страхування від ризику війни; забезпечити можливість інвестування у нерухомість.

Держава має підтримувати розвиток інвестиційного клімату в Україні насамперед через фінансове стимулювання. Для забезпечення цього процесу пропонується створити Національний фонд структурної трансформації економіки, в основі діяльності якого мають лежати [4]: 1) надання безвідсоткових кредитів на будівництво/модернізацію переробних підприємств, які зобов'язані експортувати на зовнішні ринки, створити нові робочі місця (програма підтримки промислових інвестиційних проєктів); 2) розробляти та реалізовувати програми компенсації відсотків за інвестиційними кредитами; 3) керувати національними програмами закупівлі багатопромиислового обладнання (літаків, спецтехніки, суден тощо) вітчизняного виробництва; 4) керувати програмами фінансової підтримки діяльності з трансферу технологій та придбання ліцензій на виробництво інженерного обладнання.

Очікується, що швидке створення інфраструктури для розвитку мережі індустріальних парків

та розвитку виробництва сприятиме швидкому відновленню підприємств для переміщення з окупованих та загрозливих територій. Крім того, створення мережі промислового комплексу сприятиме залученню масштабних вітчизняних та іноземних інвестицій. Це призведе до збільшення виробництва продукції на експорт і внутрішній ринок [4]. Такі дії дадуть можливість розширити ланцюг створення вартості в Україні, збільшити сукупний попит та пропозиції, сприяти ціновій стабільності та збільшенню частки капітальних інвестицій, значно підвищити надходження до бюджету, і тим самим покращити макроекономічні показники, особливо зростання ВВП. У результаті прискориться прогрес євроінтеграції України та підвищиться рівень технологічності економіки України.

Для залучення іноземних інвесторів в українську економіку вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine. Зазначається, що вже зібрано понад 500 інвестиційних проєктів та можливостей у десятих секторах економіки [9].

У перспективі Україна прагне створювати високотехнологічні військово-промислові парки завдяки європейським і світовим військовим технологіям, залучати інвестиції в розробку проєктів і будівництво військових заводів (військові технології стимулюватимуть інновації, а оборонні кластери стимулюватимуть розвиток промисловості) [10]. Зауважимо, що Україна має значний потенціал для постачання чистої енергії та стане надійним постачальником Європи в майбутньому, оскільки близько 70% її електроенергії до війни вироблялося за рахунок атомної, гідроенергії та відновлюваної енергії. Щоб залучити інвестиції, Україна відновила приватизацію, поглибила дерегуляцію та створила умови для швидкого інвестування.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, за результатами проведених досліджень доцільно стверджувати, що будь-яке інвестування у вітчизняну економіку є ефективним інструментом національного розвитку. Інвестиції сьогодні є одним із основних рушіїв розвитку національної економіки та потужним інструментом структурних та якісних змін соціально-економічної системи. До 2022 року інвестиційне середовище України характеризувалося слабкою інвестиційною активністю. В умовах війни Україна утвердилася як правова держава, демонструючи злагоджену взаємодію інституцій різних рівнів, спрямовану на збереження державного ладу та комплексну підтримку всіх видів економічної діяльності протягом цього періоду. Але навіть у важкі часи є реальні інвестори, які готові продовжувати вкладати кошти у військову економіку країни, незважаючи на всі ризики, тому для цього потрібна підтримка держава.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Дослідження. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika>.

3. Статистика зовнішнього сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#6>.

4. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>.

5. Лобунець Т., Гончар Г. Особливості інвестування бізнесу в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 8 (26). С. 155–164.

6. Про ратифікацію Конвенції про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах: Закон України від 01.07.2022 р. № 2342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-20#Text>.

7. Про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні»: проект Закону України від 19.10.2022 р. № 8138. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/JI08258I?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress02.

8. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.12.2020 р. № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>.

9. Інвестиції в Україну та відновлення економіки. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki&isSpecial=true>.

10. Україна налаштована максимально залучати інвестиції. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ukrayina-nalashtovana-maksimalno-zaluchati-investi>.

4. Projekt Planu vidnovlennja Ukrainy. Materialy robochoji ghrupy «Vidnovlennja ta rozvytok ekonomiky» [Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group “Recovery and development of the economy”]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>. (in Ukrainian)

5. Lobunecj, T., Ghonchar, Gh. (2022). Osoblyvosti investuvannja biznesu v umovakh vijny [Peculiarities of business investment in war conditions]. *Naukovi perspektyvy – Scientific perspectives*, 8 (26), 155–164. (in Ukrainian)

6. Pro ratyfikaciju Konvenciji pro vyznannja ta vykonannja inozemnykh sudovykh rishenj u cyviljnykh abo komercijnykh spravakh: Zakon Ukrainy vid 01.07.2022 r. № 2342-IX [On the ratification of the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters: Law of Ukraine dated July 1, 2022 № 2342-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-20#Text>. (in Ukrainian)

7. Pro vnesennja zmin do Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnu pidtrymku investycijnykh projektiv iz znachnymy investycijamy v Ukraini»: projekt Zakonu Ukrainy vid 19.10.2022 r. № 8138 [On Amendments to the Law of Ukraine «On State Support of Investment Projects with Significant Investments in Ukraine»: Draft Law of Ukraine № 8138 dated 10/19/2022.]. Available at: https://ips.ligazakon.net/document/view/JI08258I?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress02. (in Ukrainian)

8. Pro derzhavnu pidtrymku investycijnykh projektiv iz znachnymy investycijamy v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 17.12.2020 r. № 1116-IX [On state support of investment projects with significant investments in Ukraine: Law of Ukraine dated 12/17/2020 № 1116-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>. (in Ukrainian)

9. Investyciji v Ukrainu ta vidnovlennja ekonomiky [Investments in Ukraine and economic recovery]. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki&isSpecial=true>. (in Ukrainian)

10. Ukrainyja nalashtovana maksymaljno zaluchaty investyciji [Ukraine is determined to attract investments as much as possible]. Available at: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ukrayina-nalashtovana-maksimalno-zaluchati-investi>. (in Ukrainian)

REFERENCES:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>. (in Ukrainian)

2. Doslidzhennja [Research]. Available at: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika>. (in Ukrainian)

3. Statystyka zovnishnjogho sektoru. Nacionaljnij bank Ukrainy [Statistics of the external sector. National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#6>. (in Ukrainian)